

TOK

Årgång 32 2007

Uppfinnaren som kulturarbetare

Bertil Burström

Den ursprungliga betydelsen av ordet kultur är odling, förfining och skapande. Kultur innefattar alltså allt som växer, skapas, formas och utvecklas samt resultatet därav. Den kultur vi i Förbundet TANKE OCH KÄNSLA närmast tänker på är konst såsom måleri, teckning och skulptur, ordkonst som poesi, prosa och filosofi, musik och komposition, film och teater med mera – allt skapat av kulturarbetare och konstnärer till njutning, bildning och vederkvickelse för alla kulturälskare.

Men nog är väl de flesta nyttiga ting och metoder som underlättar vår vardag också ett slags kulturyttring och konst? Javisst! För att ta fram dessa produkter, metoder och processer krävs ju mycken kreativitet och skaparkraft. Utvecklingen har ständigt gått framåt och hela tiden byggt vidare på vad som skapats tidigare. Ständigt gör forskningen och teknikutvecklingen mer eller mindre stora språng. Ofta ligger enskilda personer och småföretag bakom detta arbete. Vår levnadsstandard skulle inte ha utvecklats särskilt långt och dessa rader skulle inte ha kunnat läsas utan *uppfinnarnas* kreativa insatser. Tänk även på uppfinningar som radion, telefonen, röntgenapparaten, flygplanen, bilen, cykeln, kylskåpet, elspisen, glödlampan samt massor av andra nyttiga alster i såväl stort som smått. Efter att ha pekat på detta kan det tyckas något underligt att uppfinnarna i Sverige inte längre har den status och prestige som rådde under industrialismens tidiga år. Forskare och vetenskapsmän vid akademier och institutioner har däremot fått ett ökat anseende till nivåer som ibland ger eko även i Nobelpris-sammanhang. Huruvida detta beror på skillnaden i utbildningsnivå, anknytningen till välrenommerade professorer och docenter eller den stora skillnaden i tillgängligt kapital och utrustning samt statliga forskningsanslag undantrar sig min bedömning.

Om ett alster från ett kreativt tekniskt skapande är helt nytt och inte förevisats offentligt samt dessutom besitter en tydlig teknisk effekt och bygger på en problemlösning som inte kan anses ligga nära till hands för en fackman på området – då kan den nya produkten eller metoden betraktas som en patenterbar *uppfinning*. Blir uppfinningen kommersialiserad och lanserad på marknaden i form av färdiga produkter, metoder eller processer kallas den med ett modernt språkbruk för innovation.

I de flesta utvecklade länder finns patentverk och myndigheter som nyhetsgranskar och beviljar

ansökningar samt registrerar mönster och formgivning, varunamn och varumärken samt patent. Motivet till att dessa institutioner inrättades för över hundra år sedan är tanken att samhällets tekniska utveckling stimuleras bäst om den som vill lägga ner stora arbetsinsatser och kapital på utvecklingsarbete, i gengäld får åtnjuta ensamrätt till sitt resultat ett antal år. Om inte, är det rimligt att tro, att all forskning och presentation av snillrika idéer allvarligt hämmas eller avstannar om de ”intellektuella frukterna” genast blir andras egendom.

I de olika patentverkens arkiv finns över 45 miljoner patent registrerade. Samma uppfinning kan vara patenterad i ett tjugotal länder, men i de flesta fall endast i några få. Detta betyder att åtminstone tio miljoner uppfinningar har ansetts tillräckligt avancerade för att patent skulle beviljas under åren. Av dessa har exempelvis den holländska TV- och radio-tillverkaren Philips ansökt om och fått cirka 100.000 patent registrerade. I Sverige ansöks om patent på fyra till femtusen uppfinningar årligen. Av dessa svarar telefonkoncernen Ericsson's anställda för ungefär en femtedel.

En patenträtt ger ensamrätt för uppfinnaren eller patentets innehavare i tjugo år räknat från ansökningsdagen (ytterligare några år medges för läkemedelspatent med hänsyn till samhällets verifieringskrav). Huruvida ett patent har skyddsverkan gentemot andra förutsätter att årsavgifterna är betalda. Årsavgifterna ökar för varje patentår från några hundra kronor till uppemot sextusen kronor i varje land där man vill att patentskyddet skall upprätthållas. Många beviljade patent förfaller därför av kostnadsskäl och avskrivs i förtid.

Kostnaderna för experiment, prototyper, utvärdering, produktionsverktyg och råmaterial, patentbyråkostnader, finansiering med mera är betydande. Lägg därtill svårigheten att hitta finansierare, samarbetspartner, producenter och försäljningskanaler samt problemet att tackla alla konkurrenter. Detta gör att bara fem-sex procent av alla patent tas i anspråk och når sitt förverkligande, medan endast ett patent av hundra blir en kommersiell framgång. Lägg därtill att endast en av fyra ansökningar om patent beviljas, så förstår man att vägen är lång och knagglig för den skapande människa som kallas uppfinnare eller innovator. Uppfinnarens upphovsrätt måste till skillnad från andra skapade verk registreras och betalas för att vara skyddad. Detta kan uppgå till mellan trettio och sextio tusen kronor per land.

Vidare nödgas patentinnehavaren ensam försvara sitt patent i domstol om någon gör patentin- trång och plagierar, tillverkar eller säljer efterap- ningar. Allt detta slipper författaren, tecknaren, kompositören med flera, vilkas verk åtnjuter en suverän och kostnadsfri ensamrätt under upp- hovs-mannens livstid och sjuttio år därefter. För- fattare och konstnärer behöver heller inte starta tryckeri eller färgfabrik, men det är närapå vad en uppfinnare i princip måste göra för att få ut sin skapelse på marknaden.

”Uppfinnare” har liksom andra människor oli- ka kompetenser och anlag. Fem huvudgrupper kan urskiljas:

Problemlösaren – som har synpunkter på allt, även administrativa och sociala problem.

Engångs-uppfinnaren – som länge gått och grunnat på ett besvärligt tekniskt problem på jobbet och till slut hittat en lösning.

Industri-uppfinnaren – som är anställd för att forska och göra kreativa insatser med företa- gets produkter m m.

Fabrikörs-uppfinnaren – som med en eller flera idéer och uppfinningar inom en viss bransch startat företag för att exploatera dessa.

Serie-uppfinnaren – som ständigt kreerar och utvecklar problemlösningar inom skilda om- råden och sedan försöker sälja patenten eller upplåta licenser mot royalty (typ författare/ kompositör).

Genuina och utpräglade uppfinnare är vanligt- vis inga säljare och ordkonstnärer. Faktiskt finns det en större andel dyslektiker bland de uppfin- narbegåvade än bland andra grupper. Många är dock konstnärligt intresserade och duktiga på formgivning och design. Paradexemplet är tu- senkonstnären Lionardo da Vinci (1452–1519). Dessutom måste en lyckosam uppfinnare besitta en stark tro på sin sak samt vara hängiven och envis men samtidigt vara ödmjuk och mottaglig för kritiska synpunkter och förbättringsförslag från omgivningen. Andra viktiga egenskaper för en sann uppfinnare är en optimistisk och för- hoppningsfull läggning men samtidigt kritisk och respektlös mot befintliga problemlösningar, tek- nologier och produkter. Vidare måste uppfinna- ren vara en god analytiker och forskare som kan förhålla sig objektiv och ärlig även till sina egna negativa försöksresultat som ju knappast går att undvika. För den genuine uppfinnaren är foku- seringen på pengar sällan det primära även om pengar är oundgängliga och utgör ”bensin till mo- torn” samt ger möjlighet att ta sig an nästa pro- jekt. Tillfredsställelsen av att åstadkomma något med bestående värde och som kommer mänskli- geten till nytta framstår nog som allra viktigast.

Som uppfinnare fungerar jag själv så här i själ- va problemlösningssituationen.

När jag ser eller hör talas om ett problem eller önskemål som känns tillräckligt meningsfullt går

en radar- eller skanner-funktion igång i hjärnan. Snabbt hoppar ett antal idéer och uppslag upp – en del möjliga, andra omöjliga. Samtidigt kollar jag vad som redan finns på marknaden och läser på i ämnet samt sätter igång den kreativa delen av hjärnan igen och igen samt prövar många al- ternativa idéer och uppslag. Det känns faktiskt i kroppen och i *knoppen* om uppslagen inte är tillräckligt bra och om något fattas men ändå är på gång. Jag upplever det som ett slags havan- deskap eller ”förstoppning” Jag kan gå med den känslan i några dagar och plötsligt springer den rätta lösningen fram – alldeles oberoende av vad jag gör just då. Då gäller det att fundera ännu lite djupare över fördelar och nackdelar och tän- ka ut några varianter eller modifikationer samt attraktiva utföringsformer. Finns det en lönsam marknad åker jag till Patentdirektoratet utanför Köpenhamn (ligger närmast till för min del) och kollar om mina idéer verkligen är unika. Numera går det lika bra att kolla via patentdatabaser på Internet (se relevanta länkar på: www.oppfinnareihelsingborg.se). Är min idé ny på området och tillräckligt bra, handlar det om en uppfinning som är klart patenterbar. Sedan börjar det stora arbetet med att förverkliga och exploatera upp- finningen. Nio delar transpiration och en del in- spiration, sade redan Thomas Alva Edison på sin tid (1847–1931).

Oavsett vilka anlag vi *skaparnaturer* har be- gåvats med, är vi mer eller mindre beroende av intressenter, rådgivare, experter, finansiärer, re- klamare och inte minst entreprenörer för att för- verkliga ett projekt. För att nå ut med sin upp- finning som färdig produkt till slutförbrukaren gäller det att ha tur med sin *timing* och träffa rätt person på rätt företag med det rätta projektet vid rätt tillfälle och under bästa förutsättningar och omvärldskonjunkturer. Man måste inse att det faktiskt behövs ett *stafettlag* för varje nytt uppfinningsprojekt och att den framtida vinsten måste fördelas på flera händer. Bra och entusi- astiska marknadsförare och exploatörer är dock oundgängliga för *stafettloppets* sista sträcka för att nå målet – att uppfinningen kommer till an- vändning hos nöjda slutkunder och ger vinst till den som ofta både bokstavligt och bildligt satsat sitt liv och sin själ med blod och pengar, svett och tårar för att förverkliga sin idé. Därigenom kan uppfinnarens nyskapande och pionjärabete på ett verksamt sätt bidra till den kulturella utveck- lingen både i den aktuella branschen och för lan- det.

© Bertil BURSTRÖM, juli 2006

Össjö-Boarpsvägen 80, 266 91 Munka Ljungby

Tel 0431-433280 (Fax 0431-433281)

E-post: bertil@srsf.se